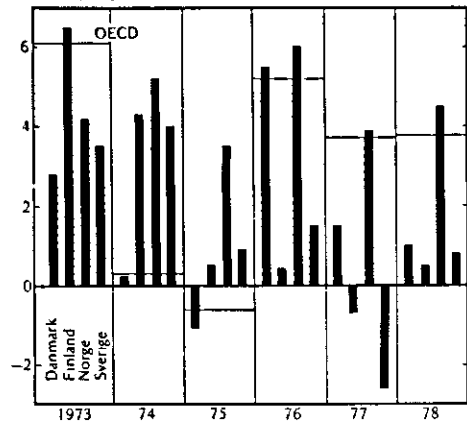

ekonomiska utvecklingen i de nordiska länderna. Från hans formuleringar får man ibland intrycket att detta inflytande är helt dominerande. Och visst är det riktigt att vi som små öppna ekonomier är synnerligen beroende av den internationella utvecklingen. Men därav följer inte nödvändigtvis att impulserna från utlandet på något sätt dominerar som förklaring till konjunkturrorelserna i de enskilda länderna. I så fall borde vi ju förvänta oss en någorlunda likartad utveckling i samtliga nordiska länder ungefär parallell med utvecklingen i den övriga industriella världen. Någon sådan konformitet är emellertid svår att finna, åtminstone under den senaste konjunkturcykeln.

Om man ser på den reala tillväxten under åren 1973–78 kan man skönja tre utvecklingsmönster bland de nordiska länderna, Island undantaget (se *figur 1*). Danmark följer i stort sett det mönster som gäller för hela OECD-gruppen med en recession 1974 och 1975 följt av en kraftig uppgång 1976 och en fortsatt men mattare uppgång 1977 och 1978. För Danmark stämmer alltså tesen om ett dominerande internationellt inflytande relativt väl. I Norge är däremot mönstret helt annorlunda. Där hoppade man över konjunkturedgången 1974, fick en viss

Figur 1. BNP-tillväxt i Norden. Volymförändring i procent.

Källor: OECD och Svenska Handelsbanken

Kommentar:

Lars Nyberg
 Nationalekonomiska
 föreningen

Paunio betonar starkt hur väsentligt det internationella inflytandet är för den

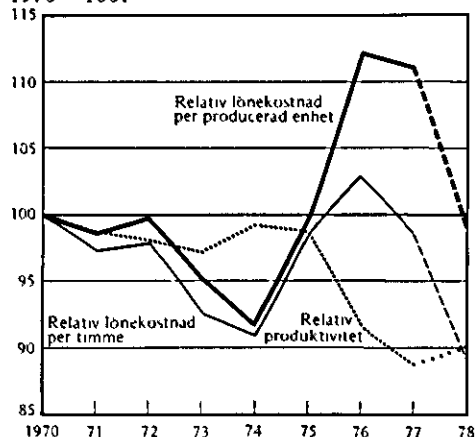
nedgång i tillväxten under 1975 men har därefter tillväxttal som ligger över genomsnittet för OECD. Hela perioden 1973–1978 visar alltså en jämn och hög tillväxttakt. I Sverige och Finland slutligen är konjunkturbilden relativt likartad. Här lyckades man hålla uppe tillväxten väl under det första internationella lågkonjunkturåret 1974, men därefter föll tillväxttakten till mindre än 1 procent under 1975. Den internationella uppgången 1976 missades helt och under 1977 hade både Finland och Sverige en produktionsnedgång. Det starkaste internationella draget i denna utveckling torde vara Finlands höga tillväxt under 1973, då världens efterfrågan på skogsprodukter var onormalt stor.

Slutsatsen från denna starkt varierande bild måste bli att andra faktorer än de internationella dominerat utvecklingen i de nordiska länderna, möjligen med undantag för Danmark. Den inhemska ekonomiska utvecklingen har på olika sätt kommit att överskugga de internationella impulserna. Det kan alltså knappast råda någon tvekan om att det finns gott utrymme för en autonom politik även i små länder, åtminstone på kort sikt. Om detta skall ses som något positivt eller negativt blir närmast en fråga om vad man tror om politikernas vilja och förmåga att föra en stabiliserande snarare än en destabiliserande politik. Man tvingas väl dessvärre konstatera att erfarenheterna inte odelat talar i politikernas favör.

Jag skall här ta upp några av de "inhemska" faktorer som jag tror varit väsentliga för den svenska utvecklingen. Som tidigare nämnts lyckades vi i Sverige hoppa över inte bara konjunkturedgången 1974 utan också den internationella konjunkturuppgången 1976. Åren 1976–1978 har BNP i Sverige varit i stort sett oförändrad, medan OECD-området totalt haft en tillväxt på mellan 13 och 14 procent.

1974 hade Sverige ett förhållandevis fördelaktigt kostnadsförhållande med en inflationstakt som låg under genomsnittet för OECD. Vinsterna, särskilt i exportindustrin, var mycket höga. Det var då vi

Figur 2. Relativ lönekostnad per producerad enhet inom industrin. Utvecklingen i Sverige jämförd med 14 industriländer. Index 1970 = 100.

Källor: OECD och Svenska Handelsbanken

skulle ha revalverat kronan men inte gjorde det. Under åren 1975 och 1976 lyckades vi sedan från detta relativt gynnsamma utgångsläge öka våra kostnader per producerad enhet med över 20 procent mer än övriga industrinationer (se figur 2). Det var främst tre faktorer som låg bakom denna utveckling.

För det första steg lönekostnaderna per timme, inklusive lönebikostnader, med över 40 procent under tvåårsperioden 1975–76. Under samma period steg lönekostnaderna i USA och Västtyskland med ungefär 20 procent. Löneavtalet för 1975 och 1976 och den ovanligt starka löneglidningen var därför säkerligen den viktigaste förklaringen till den svenska industrins snabbt fallande konkurrenskraft. Till icke obetydlig del kan naturligtvis den svenska löneexplosionen förklaras av industrins stora vinster och den därav följande svaga förhandlingsposition som arbetsgivarna hade i avtalsförhandlingarna 1974. Men motståndskraften mot kostnadsstegringar försvagades också av att man allmänt förväntade sig en mycket kortvarig internationell recession.

För det andra steg den svenska kronan i värde med över 10 procent under åren

1975 och 1976. Kronan var ju under den perioden knuten till den västtyska marken via ormsamarbetet, och när den västtyska marken apprecierade följde den svenska kronan med. Detta medverkade givetvis till att den svenska konkurrenskraften ytterligare försämrades.

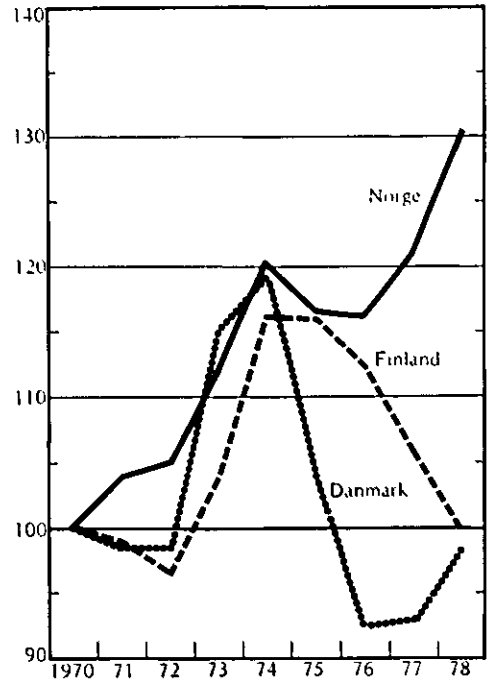
För det tredje föll produktiviteten i svensk industri särskilt kraftigt under åren 1975 och 1976. Till en del kan detta förklaras av att företagen i större utsträckning än vid tidigare lågkonjunkturer behöll arbetskraften i företagen då produktionen gick ned. Den ekonomiska politiken utformades också för att ge företagen incitament till detta.

Alla dessa tre faktorer är, låt vara i olika utsträckning, av inhemskt ursprung. Basen för löneutvecklingen under 1975 och 1976 var visserligen de höga vinsterna i exportindustrin under 1974, men själva avtalsresultatet kan knappast skyllas på några internationella faktorer. Den kraftiga apprecieringen av den svenska kronan kan sägas vara en följd av en olycklig växelkurspolitik. Orsakerna till den kraftiga nedgången i produktiviteten, slutligen, kan naturligtvis diskuteras, men det är svårt att se att det internationella inflytandet skulle vara särskilt stort här.

Det är värt att notera att utvecklingen av samtliga tre ovan nämnda faktorer under den senaste tiden vänt i svensk favör. Löneavtalet för 1978 och 1979 är lågt i internationell jämförelse. Kronan devalverades under 1977 med närmare 15 procent, en devalvering som måste sägas vara lyckad just därför att den inte gav upphov till några kompensationskrav i de efterföljande löneförhandlingarna. Och som en följd av att svensk export åter börjar bli konkurrenskraftig på världsmarknaden och kapacitetsutnyttjandet i industrin därför kan höjas bör också produktivitetsskurvan kunna böja av uppåt.

I det här sammanhanget är det också av intresse att studera hur kostnaderna per producerad enhet utvecklats i de övriga nordiska länderna. I figur 3 ligger Sverige hela tiden på 100-linjen, och kur-

Figur 3. Lönekostnader per producerad enhet inom tillverkningsindustrin. Utvecklingen i de nordiska länderna jämförd med Sverige. Index 1970 = 100.

Källor: OECD och Svenska Handelsbanken

vorna visar alltså hur utvecklingen varit i respektive nordiskt land i förhållande till den svenska (jämför figur 2). Mellan 1972 och 1974 förbättrades det svenska kostnadsläget kraftigt relativt de övriga nordiska länderna. Under 1975 och 1976 försämrades sedan kostnadsläget successivt som tidigare nämnts. Det förefaller alltså som om den sk kostnadskrisen drabbat Sverige hårdare än de övriga nordiska länderna. I dag har Finland och Danmark i stort sett samma läge som Sverige. Norge har emellertid en kraftigt avvikande kostnadsutveckling med en klar försämring av kostnadsläget relativt det svenska – och även det danska och finska – under 1977 och 1978. Detta är givetvis inte oförenligt med det faktum att Norge på senare tid åter kunnat öka sin export på Västeuropa. Det svenska kostnadsläget har ju förbättrats väsent-

ligt relativt OECD och en viss förbättring har av allt att döma också skett för Norges del.

Det finns anledning att avslutningsvis säga något mer specifikt om den externa balansen. Det är alldeles uppenbart att betalningsbalansrestriktionen upplevts väsentligt olika i de nordiska länderna under den senaste konjunktursvackan, vilket också Paunio påpekar. I Finland och Sverige har man sett mycket allvarligt på de stora underskotten i bytesbalansen, vilket man inte i samma utsträckning gjort i Norge. Frågan är om inte denna faktor, åtminstone i Sverige, fått en oproportionerligt stor betydelse för den ekonomiska politiken.

Detta kan delvis förklaras av att den offentliga statistiken från riksbanken kraftigt tycks ha överdrivit storleken på bytesbalansunderskottet. Enligt riksbanken var de ackumulerade bytesbalansunderskotten under åren 1974–1977 ca 35 mdr kr. Mäter man underskotten med

hjälp av den av Statistiska Centralbyrån utgivna finansstatistiken blir summan endast ungefär hälften så stor, dvs ca 17 mdr. Det finns givetvis felkällor i båda metoderna. Men det torde stå utom allt tvivel att underskotten varit väsentligt mindre än vad som framgår av de siffror från riksbanken som legat till grund för den ekonomiska politiken.

Vidare hänvisar man ofta i debatten till den stora skuldbördan som ackumuleras genom bytesbalansunderskotten och som kommer att drabba framtida generationer. I Sverige motsvarar utlandsskulden (netto) i dag ca 4 procent av BNP. Motsvarande siffra är för Danmark 19 procent, för Finland 22 procent och för Norge inte mindre än 42 procent. Det är möjligt att våra barn här i Sverige kommer att få lida för sina fäders lättsinniga internationella upplåning. Men man frågar sig då hur det skall gå för de norska barnen?